

УДК 316.32:004

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Другова Є.В.

аспірант ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, проспект Перемоги, 54/1, 03057, Україна,
тел.: (066)-03-98-675, e-mail.: evdrugova30@gmail.com
ORCID: 0000-0005-2145-2156

THE GROWING ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN THE SOCIO-ECONOMIC SPHERE OF MODERN SOCIETY

E. Drugova

postgraduate student, Kyiv National Economic University Vadym Hetman,
Kyiv, prospekt Peremohy, 54/1, 03057, Ukraine,
tel.: (066)-03-98-675, e-mail.: evdrugova30@gmail.com
ORCID: 0000-0005-2145-2156

Анотація. У статті зображені тенденції, які відбулися за останні десятиліття в класичній теорії постіндустріальної парадигми, що зазнала глибокого критичного переосмислення методологічних основ. Якщо традиційні теорії постіндустріального суспільства ґрунтувалися на лінійних еволюціоністських методах і обмежувалися технологічною та комунікативною парадигмами дослідження соціально-економічної реальності, то сучасні дослідження орієнтовані на нові підходи до осмислення тенденцій суспільних трансформацій на основі використання мережевих та інформаційних підходів. Досліджено пошук нових шляхів інституціоналізації суспільного простору політичної, соціальної та економічної сфер господарського життя; формування конкурентних переваг шляхом реалізації дослідження сучасних цивілізаційних змін, які свідчать про формування нового типу цивілізації. Одним із найбільш перспективних напрямків процесу зростання ролі інформатизації є використання теоретичних надбань сучасних теорій і моделей інформаційного суспільства, що вимагають вдосконалення та подолання суперечностей завдяки залученню можливостей міждисциплінарних підходів. Визначено особливості зростання ролі мережевих систем, інформаційних технологій, що дозволило проаналізувати зміну специфіки ринкових відносин, зокрема зміну характеру та змісту праці в умовах постіндустріального суспільства. Окреслено основні системи індикаторів та критерії: технологічний, економічний (пов'язаний зі сферою зайнятості); просторовий, культурологічний, які впливають на економічне зростання та підвищують ефективність традиційних видів виробничої діяльності в інформаційному середовищі.

Ключові слова: інформаційне суспільство, постіндустріальне суспільство, “Big Data”, інформатизація, «QR-код», інформаційно-комунікаційні технології, «Електроні уряд України».

Формул.: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 9

Anotation. The article shows the trends that have occurred in recent decades in the classical theory of the post-industrial paradigm, which has undergone a deep critical rethinking of the methodological foundations. While traditional theories of post-industrial society were based on linear evolutionist methods and limited to technological and communicative paradigms of socio-economic reality research, modern research is focused on new approaches to understanding the trends of social transformations through the use of network and information approaches. The search for new ways of institutionalization of the public space of political, social and economic spheres of economic life; the formation of competitive advantages through the implementation of the study of modern civilizational changes, which indicate the formation of a new type of civilization. One of the most promising areas of the process of increasing the role of Informatization is the use of theoretical achievements of modern theories and models of the information society require improvement and overcoming contradictions through the involvement of interdisciplinary approaches. The features of the growth of the role of network systems, information technology, which allowed analyzing the change in the specifics of market relations, in particular the change in the nature and content of labor in a post-industrial society. The main systems of indicators and criteria are outlined: technological, economic (related to the sphere of

employment); spatial, cultural, which affect economic growth and increase the efficiency of traditional types of production activities in the information environment.

Key words: *information society; post-industrial society; "Big Data"; Informatization; "QR-code"; information and communication technologies; Electrons government of Ukraine".*

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 9

Постановка проблеми. У сучасних реаліях технології відіграють домінуючу роль у цивілізаційному прогресі, головними ресурсами якого є інформація та знання. Зосереджуючи увагу на ролі цих провідних факторів, ми спостерігаємо, що повільне економічне зростання в Україні обумовлене парадоксом сучасності, а саме тим, що людина, з одного боку, залежить від технологічного розвитку суспільства, а з іншого - вона сама відповідає за своє майбутнє, яке творить своїм інтелектом і здатністю до самовдосконалення. Людина стає головним суб'єктом і головним об'єктом глобального інформаційного суспільства, його засобом і метою одночасно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для опису цих та інших феноменів, що відповідають новому етапу розвитку економіки і суспільства, в науковій літературі було запропоновано безліч концепцій: інформаційного суспільства, економіки знань, постіндустріального суспільства, індустріально-технологічного суспільства, інформаційної економіки, мережевої, техноекономіки та ін. Великий внесок у розвиток зазначених концепцій внесли зарубіжні дослідники: Д. Белл, Д. Ламбертон, У.У. Росту, Е. Тоффлер, Д. Ходжсон, Й. Шумпетер. Дослідженням концепції інформаційного суспільства приділяли увагу вітчизняні вчені: В.М. Геєць, Ю.К. Зайцев, В.С. Савчук, А.О. Маслов та інші.

Формулювання цілей статті. Мета – розкрити процес інформатизації в різних сферах суспільного життя, що супроводжується значними соціально-економічними трансформаціями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із авторів теорій інформаційного суспільства О. Тоффлер у своїх роботах визначає суспільство як інформаційне, оскільки об'єм і рух

інформації в ньому суттєво зростають [1, 2]. Також він характеризує інформаційне суспільство як таке, у якому визначальну роль відіграє фактор знань і сфера знання (освіта, наука, технології, національні стратегічні концепції, мова, загальні знання про інші культури, культурне й ідеологічне розуміння світу, багатоманітність комунікаційних каналів, спектр нових ідей, інновацій), що є основними платформами для трансформації суспільних інститутів, в тому числі і ринку праці.

У розумінні О. Тоффлера, суспільство – це система, могутність якої спирається на три наріжні камені: силу (основа розвитку доіндустріальної епохи), гроші (основа розвитку індустріальної епохи), інформацію (інформація і знання є основою сучасного суспільства). Вважаючи, що постіндустріальне суспільство - це наступний етап розвитку (після індустріального), зауважував: “Сучасні швидкі й масові зміни, які я називаю “третьою хвилею”, створюють зовсім нову цивілізацію, яка ґрунтується на високій технології, інформації й нових способах організації для досягнення економічних цілей” [1].

Функціонування економіки в умовах інформаційного суспільства трансформує зміст і характер праці. Ці зміни виявляються у:

- підвищенні рівня інтелектуалізації праці;
- результат праці залежить від умінь орієнтуватися в інформаційних потоках, вибирати оптимальні методи та прийоми їх обробки і систематизації, здатності генерувати ідеї та продукувати інновації;
- знання та технології є основними джерелами зростання продуктивності та якості праці;
- дистанційному виконанні операційних функцій, що змінює

традиційне уявлення про робоче місце (теорія «рухомого офісу»).

Інформатизація трудових процесів формує передумови для існування і розвитку віртуального ринку праці. Загалом ринок праці є системою економічних механізмів, норм та інститутів, які забезпечують відтворення робочої сили та її використання [3]. Він є певним економічним простором, тобто сферою працевлаштування, в якій взаємодіють покупці і продавці робочої сили [2]. Так, розвиток інститутів ринку праці неможливий без врахування загальносвітових тенденцій економічної динаміки, пов'язаних з постіндустріальною трансформацією суспільства. Досвід останніх десятиліть свідчить, що чинниками економічного зростання є трансформаційні процеси, пов'язані з інститутами ринку праці, а як наслідок, зростає суспільне, економічне та соціальне багатство країни.

Становлення інформаційного суспільства має комплексний характер, а тому супроводжується суперечностями у процесі його генези та еволюції. З одного боку, це розвиток комунікаційних мереж та систем, які ґрунтуються на новітніх технологіях передачі, обробки та збереження інформації, а з іншого - це соціальні та культурні наслідки впровадження інформаційних технологій, збільшення обсягів виробництва в інформаційній сфері, посилення політичного впливу глобальної комунікації, зміна соціального балансу в доступі до інформації.

Отже, питання сутності переходу до інформаційного суспільства як шлях еволюційного розвитку суспільства до нових якісних показників життя є надзвичайно складним. На рівні суспільної свідомості вони виступають головним фактором, що переводить процес із стихійної форми, де зацікавленість суб'єктів є надзвичайно низькою, а мотивація практично відсутня, до структурованого процесу трансформації інституту інформації.

На сьогодні попит на такий специфічний продукт як інформація зростає з кожним днем, не тільки на національному, але й на світовому ринку, оскільки він наділений специфічними властивостями опанування простором і часом, що забезпечує вертикальну та горизонтальну інтеграцію світу. А суспільство, яке виникає у результаті інформатизації, характеризується тим, що знання, як найвища форма інформації, займають в ньому провідне місце.

Інформатизація суспільства технологізувала інтелектуальну діяльність людей за допомогою комп'ютерів, новітніх засобів зв'язку, інноваційних технологій. У сучасних умовах ця інформаційна складова значно впливає на ділову активність, освіту, виховання, політику, медицину і взагалі світосприйняття. Завдяки цьому для суспільства з'являється можливість розв'язання різних соціально-економічних проблем.

Ефективне впровадження процесу інформатизації можна визначити співвідношенням необхідних для цього систем інституційних зв'язків між інститутами та зростаючою віддачею інших форм капіталу: економічного, людського, інтелектуального та інших.

За об'єктивних умов, здійснення інституційного забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні повинно стати ключовим напрямком державної політики на шляху переходу українського суспільства до нових реалій. Такі пріоритети суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку України можуть призвести до підвищення конкурентоздатності, посилення міжнародних позицій, прискорення інтеграційних процесів в європейській структурі.

Важливим кроком є реалізація програми "Електронна Україна", яка передбачає створення такого електронно-інформаційного середовища, у якому громадяни зможуть ефективно здійснювати свої взаємини з навколишнім світом. Така взаємодія проявляється у взаємодії з державними органами,

прозорій звітності, зменшенні корупції, забезпеченні умов для економічного та наукового розвитку тощо.

З появою «мережових відносин» якість та кількість даних про економічну активність швидко зростають. Емпіричні дослідження все частіше ґрунтуються на нових великомасштабних адміністративних даних, що можуть змінювати статистичні методи, які використовуються економістами, і відповідають на питання, поставлені в емпіричних дослідженнях [5].

Це зумовило актуальність використання поняття «Великих даних» («BIG DATA»). З появою і впровадженням великих даних, як однієї з найважливіших цифрових технологій, інституційні зміни середовища прийняття рішень, набули фундаментальних трансформацій у світовій і глобальній системі господарювання. Вони дозволяють прогнозувати і змінювати поведінку людини і суспільства як засіб для отримання прибутку і ренти, а також управління ринком. У середовищі великих даних інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) перетворюються в інструмент вилучення не тільки прибутку безпосередньо з інформаційних процесів, а й отримання нової глобальної ренти.

Інституціоналізація «цифрової економіки» в Україні на державному рівні ще знаходиться у процесі становлення. Прикладом цього є державний проект “Е-Уряд” (Електронний Уряд України) – перенесення діяльності уряду в інтернет, тобто організація управління державою і взаємодії з громадянами через інформаційні мережі, надання вичерпної інформації про діяльність органів влади, що без сумніву сприятиме зростанню суспільної довіри, без якої неможлива ефективна діяльність держави.

Інформація повинна перетворитися в «цифровий капітал» та інші «цифрові продукти», капіталізація яких повинна реалізуватися за допомогою «цифрових валют». Сьогодні активно створюються цифрові платформи, нові ринки (постринки), на яких знаходять своє місце

представники вітчизняного й іноземного великого бізнесу мобільного зв'язку, ІТ-технологій, банківської сфери [7].

Так, одним із «наборів даних» виступає «QR-коди», які дозволяють створювати контроль над переміщенням і діяльністю людини, його оточення в режимі реального часу. В Україні за допомогою QR-коду можна вільно користуватися послугами «Укрзалізниці», ПриватБанку, Ощадбанку. Комунальні служби обіцяють, що за допомогою QR-кодів буде спрощуватися система оплати за водопостачання та опалення. Це лише один із шляхів того, як може капітал накопичуватися і перетворюватися в нові форми, за допомогою механізмів тотальної оцифровки суспільного життя, взаємовідносин і створення на їх основі віртуальної реальності. Використання «великих даних» важливе також для аналізу інформації про хід державних процесів, ресурсів; аналізу міграційних потоків, створення картографії, аеро- і фотозйомки, зокрема за допомогою дронів. Все це допомагає аналізувати сьогодення та створювати прогнози на майбутнє. «Big Data» визначають головну властивість інформаційних технологій – створення доданої вартості за допомогою даних, тобто забезпечення процесу накопичення цифрового (інформаційного) капіталу.

В інтернеті дані для користувачів не мають ціни. Однак, пройшовши крізь цифрові двійкові коди, як алгоритми великих даних, вони отримують споживчі властивості інформації, як фактора виробництва, необхідного для економічного зростання. В результаті переробки, структуризації та аналізу даних, ми отримуємо інформацію. Інформація, як специфічний товар, на який є попит та пропозиція, що формує специфічну вартість та ціну, утворює ринок послуг, а також створює специфічні відносини між суб'єктами.

Висновки. Таким чином, в умовах становлення і розвитку сучасного суспільства та пов'язаних з цим процесів глобалізації, відбувається трансформація традиційних економічних відносин на

основі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, які дали змогу надзвичайно прискорити транзакційні потоки, сприяючи інтеграції національних економічних систем у єдиний виробничий та торговий простір. В свою чергу, інституціоналізація економічних суб'єктів відбувається на всіх рівнях господарювання: домогосподарство, фірма і держава, створюючи електронний інформаційний простір.

Література:

1. Тоффлер Э. Третья волна. : науч. пос. Москва : АСТ, 2004. 781 с.
2. Тоффлер Э. Шок будущего : науч. пос. Москва : АСТ, 2004. 557 с
3. Борюшкіна О.В. Визначення поняття «ринок праці» в економічній та соціологічній науках. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : збірник наукових праць. Харків : Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2005. С. 206 – 210.
4. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати : монографія. Київ, 2001. 300 с.
5. Маслов А.О. Використання ідей нагромадження інформації та знань неокласичних теоріях людського капіталу. *Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання*. 2012. № 8. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1597> (дата звернення 10.09.2018).
6. Стюарт Т. Интеллектуальный капитал. Новый источник богатства организаций : науч. пособие. Москва : Academia, 1999. 631 с.
7. Офіційний сайт. URL : ruskline.ru/analitika/2018/05/01/carstvo_bozhie_i_anti_carstvo_cifrovy_evangelistov/ (дата звернення 10.09.2018).
8. Zuboff S. Big Other: Surveillance Capitalism and the Prospects of an Information Civilization. *Journal of Information Technology*. 2015. 30.
9. Маслов А.О. Інформаційно-знанцева економіка : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2016. 464 с.

References:

1. Toffler Э. Tretia volna. : nach. pos. Moskva : AST, 2004. 781 s.
2. Toffler Э. Shok budushcheho : nach. pos. Moskva : AST, 2004. 557 s
3. Boriushkina O.V. Vyznachennia poniattia «rynok pratsi» v ekonomichnii ta sotsiolohichnii naukakh. *Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiolohichnoho analizu suchasnoho suspilstva* : zbirnyk naukovykh prats. Kharkiv : Vydavnychi

tsentr Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina, 2005. С. 206 – 210.

4. Sotsialno-ekonomichnyi mekhanizm rehuliuвання rynku pratsi ta zarobitnoi platy : monohrafiia. Kyiv, 2001. 300 s.

5. Maslov A.O. Vykorystannia idei nahromadzhennia informatsii ta znanu neoklasychnykh teoriiakh liudskoho kapitalu. *Efektivna ekonomika : elektronne naukove fakhove vydannia*. 2012. № 8. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1597> (data zvernennia 10.09.2018).

6. Stiuart T. Yntellektualnyi kapytal. Novyi ystochnyk bahatstva orhanyzatsyi : nach. posobyе. Moskva : Academia, 1999. 631 s.

7. Ofitsiinyi sait. URL : ruskline.ru/analitika/2018/05/01/carstvo_bozhie_i_anti_carstvo_cifrovy_evangelistov/ (data zvernennia 10.09.2018).

8. Zuboff S. Big Other: Surveillance Capitalism and the Prospects of an Information Civilization. *Journal of Information Technology*. 2015. 30.

9. Maslov A.O. Informatsiino-znannieva ekonomika : pidruchnyk. Kyiv : VPTs «Kyivskiy universytet», 2016. 464 s.

Стаття надійшла до редакції 22.09.2018 р.